

Ћирилица и судбина националних пројеката

Изрека каже да лаж која се понови стотину пута постаје истина. У Србији, истина која се понови стотину пута постаје – досадна. Нажалост, изгледа да је управо таква судбина неких од највиталнијих пројеката националног очувања – они су превише пута понављани, а премало пута спровођени у дело, па је њихове заступнике почео да бије глас празних проповедника и јалових неспособњаковића, који знају „лепо да зборе“, али не и да своје замисли претачу у опипљиве резултате. А национални пројекат без опипљивих резултата лако је прогласити за сувишан и бескористан, јер се „од жеља и намера не живи“, а „сурова реалност диктира услове којима се морамо прилагођавати“.

Дугачак је списак српских националних приоритета који су на овај начин оспорени, да би се на њима сломила кола немилосрдне идеолошке контраофанзиве спољашњих и унутрашњих противника. Природно, сви одамах помислимо на Косово и Метохију, о којима српска страна званично скоро да није изнела нити један лош и неутемељен аргумент, чији је сваки покушај спасавања пажљиво и марљиво темељен искључиво на истини и правди. Ниједан косовски аргумент није оспорен, ниједан дискредитован, па је опет њихова немоћ да истину преточе у исправан поступак довела до страшне осеке народне подршке питању тако темељном као што је опстанак Србије као суверене и јединствене државе.

Наша тема, међутим, нису Косово и Метохија, већ ћирилица. Њена судбина једва да се разликује од судбине колевке српске културе и националног бића. Она је такође растргана, прегажена, прогнана и унижена, док су њени прогонитељи себе прогласили јединим истинским носиоцима народне писмености, а своју узурпацију ретроактивно прогласили за историјску правду. Јер, колико је остало српских села и манастира на Косову и Метохији, толико је остало ћириличних натписа у српској престоници. И колико се садашњи стожери политичке власти у Републици бусају у груди својим „напорима“ да се очува државна сувереност и „дипломатским средствима“ Србија у Европску унију уведе „у једном комаду“ – исто толико се разноврсне националне

културне институције шепуре властитим напорима да се очува национално писмо. А ћирилица нестаје попут Срба на Косову и тако дели њихову судбину далеко боље од оних који би обоје требало да их штите.

Писмо као симптом националне шизофреније

Међутим, како је већ речено, истина је изнета превише пута и својим неутицајним понављањем саму је себе девалвирала. Бранити ћирилицу је тешко, јер народ који се оглушио о досадашње просветитељске апеле свакако неће бити оран да изнова слуша „старе приче“ и „изанђале аргументе“. У тој позицији, треба додати, агресивне кампање заштите тек не могу дати плода. Ако све позивање на традицију, норме и стандарде српског језика није уродило плодом, апеловање да се, на пример, „доказује своје српство“ писањем ћирилицом може само да пробуди инат и отпор код оних који су разлоге саслушали, али их нису послушали. Уосталом, данас није популарно бити Србин, па се и писање ћирилицом лоше котира. Осим, наравно, ако је у питању писмо русинске или бугарске националне мањине.

Ако је српски народ дубоко подељен, то се јасно очитује преко његовог писма, које је и створено да би његову унутрашњу борбу за опстанак на балканској ветрометини забележили за будуће нараштаје. Баш као што број отворених заговорника идеологије тзв. „Друге Србије“ стоји у оргордном нескладу са невероватним утицајем који та групација има на друштвене процесе у земљи (медијска пажња, широка распрострањеност и често понављање њихових аргумената у јавном дискурсу, скоро искључива финансијска подршка из иностранства), у таквом омеру стоји и број отворених заговорника дефинитивног „модернизирања“ српског језика (тј. укидања ћирилице као националистичке, сељачке, историјски превазиђене и очигледно бескорисне) у односу према поражавајућем проценту латинице у јавном животу Србије.

Писмо је лакмус папир за много шта у земљи. Којим је писмом написан политички плакат унапред указује на оно што ће се на плакату моћи прочитати. „Живот не може да чека“, „Војводина није крава музара“ и „Европа нема алтернативу“ једноставно изискују латинично писмо, као што је неумесно

пароле попут „Не дамо Српску“, „Косово је света српска земља“ или „Радован Караџић – српски херој“ писати било како, осим ћирилицом. Стварни однос Хрвата према Србима лако се да уочити у њиховом хистеричном реаговању на ћирилицу, макар то била само „Политика“ у аутомобилу са страним таблицама. Национални и патриотски набој, макар и био само украс и празна форма, опет је статистички скоро стопроцентно резервисан

за ћириличне новине и емисије. Најзад, стварна природа предложеног новог Статута АП Војводине симболично се очитује у чињеници да овај проблематични документ потврђује ћирилицу као службено писмо, да би одмах затим допустио „примену латиничног писма“ на основу посебног закона.

Један језик – једно писмо

Данашња српска двописменост води порекло из више извора, а плим у латинице природно подстиче „крајински“ положај српског народа у односу на простор ћириличних језика. Римокатоличка црква је, чак вековима пре Велике шизме, користила латинско писмо као инструмент успостављања властитог духовног ауторитета у народима које је преводила на хришћанство. Латинично писмо се тако, након дугог низа векова искристалисало као прворазродно оруђе колонизације и његова распрострањеност данас у потпуности се подудара са границама бивших западних империја. У том смислу је, најзад, прво одлучно потискивање ћирилице са јадранских обала започело деловањем млетачких, а нарочито аустријских власти, чији су закони представљали иницијалну капислу латинизације Војводине, Босне и Крајина.

Ипак, најпогубнијим по српско писмо показао се културни пројекат српскохрватине, којим се дотадашњи двоимени језик Срба и Хрвата, међусобно различит пре свега по писмима којима су се ова два народа користила, насилно покушао унитаризовати у јединствени стандард Новосадским договором 1954. године. Само тринаест година касније, СР Хрватска је у службене језике СФРЈ „прогурала“ хрватски

језик, чиме је прекинута краткотрајна веза хрватског народа са ћирилицом, док је српски народ званично говорио „српскохрватским језиком“ све док овај није Уставом СРЈ из 1992. године

преименован

у „српски“, без икаквих темељних измена на његовом стандарду и нормама. Латиница је остала „службено писмо регулисано законом“ и њена експанзија се наставила вртоглавом брзином, нарочито потпомогнута новим технологијама које су увожене са Запада, без икаквих напора на њиховој локализацији и стандардизацији у складу са службеним језиком и писмом.

Интернет је пун страница на којима се износе различити, неки више, неки мање убедљиви аргументи у прилог ћирилице као јединог српског писма. Убедљивост тих аргумената довело је до парадоксалне појаве група за одбрану латинице, упркос чињеници да ово писмо без сметње и препрека парложи наше улице, новине и

књижевна издања. Од аргумената у прилог ћирилице вреди поменути чињеницу да она у два смисла представља прворазредну културну баштину Балкана и Србије, из разлога што је она потекла и испрва се „запатила“ на овим просторима, одакле се проширила на цели источнословенски свет и њихову зону утицаја, али и зато што је српска „вуковица“ најстарије

живо ћирилично писмо, будући да су сви остали ћирилични народи своје реформе правописа спровели век након Вукове. Очувати ћириличну писменост као живу народну праксу Србије

(а не музејску или антикварну делатност) задатак је од врхунске одговорности према културној баштини Европе

, самим тим и цивилизацијска обавеза не само Срба, већ свих грађана Србије

.

Устав као брана неписмености

Овај темељни значај националног писма очигледно је био јасан састављачима актуелног Митровданског устава, чији члан 10. потврђује службени статус српског језика и писма, а све остале језике и писма своди, у ствари, на ниво заштите мањинских права, где им је и место. Нажалост, законодавци Србије очигледно не деле културолошке ставове њених уставотвораца

, па Србија још увек нема закон о службеној употреби језика и писма усклађен са Уставом. На снази је закон из 1991. године, који спецификује „службену употребу“ као искључиво сведену на рад административних служби и државних институција. Чак и тако ограничен, овај закон се крши на сваком кораку, па су општинске канцеларије, путни знакови и државне школе и факултети препуни латиничних натписа.

Истовремено, као грубо кршење и Устава и закона, на новим личним исправама које се ових дана уводе у употребу налази се, поред српског и енглески језик

, који опет утиче на латинизацију српских имена и презимена, а што се већ догодило у југословенским пасошима. Најзад, не треба ни говорити о томе колико због овог немара страдају

стандарди српског правописа

, који скоро да не постоји у фактурама и изводима свих оних „светских банака“ које по Србији отварају филијале, а није битно бољи ни у 95% свих осталих предузећа у Србији, која се, наравно, искључиво користе латиницом у свим оним документима које морају подносити

на службени увид

различитим државним
службама
у оквиру испуњавања
законских норми
пословања у Србији.

Борба за очување ћирилице у Србији истовремено је борба за очување писмености уопште, будући да употреба латинице кроз савремене технологије доводи до незапамћеног пада писмености и истинског загађивања

српске писане речи како језичким, тако и правописним англицизмима и нарочито кроатизмима. На интернету је више него упадљиво да већина људи који користе латиницу не воде рачуна о дијакритицима, великим словима, запетама, уопште – свим оним стварима за које се добијају јединице на диктатима у четвртој разреди основне школе. Што је најгоре, та врста неписмености преноси се Мреже на матурске, семинарске, па и дипломске радове, док је неписменост техничких, медицинских или банкарских кадрова у Србији попримила епске

размјере. Док је писменост била основни услов за пријем у државну службу пре сто година, данас је за то довољна способност набадања 24 слова енглеског алфабета на компјутерским тастатурама које су прошле службене инспекције при увозу, а да нису усклађене са службеним језиком и писмом.

Визуелни идентитет и грађанско јединство

Ћирилица свакако јесте симптом, али може се и показати као лек културног незнања у које се стропоштала наша земља. Будући да је њена улога по дефиницији симболичка, кроз њено спасавање и васкрсавање може се осветлити пут за културни препород Србије и српског народа. При томе, „рат за језик и правопис“ није ни мало наивна ствар, будући да напади на национално и државно писмо нису ни најмање безазлени, већ пажљиво прорачунати, злонамерни и више него подржани од читаве једне војске културних лустратора, асанатора и деконтаминатора. Циљ је, међутим, повући паралелу између плиме депресије, незнања и очајања која захвата широке народне кругове и поплаве латинице која српску децу бомбардује са свих билборда, реклама, а поготово програма и публикација намењених њима, док децу националних мањина учи да је ствар њиховог националног идентитета да се, када се не користе својим језиком (и писмом), са Србима и другим мањинама међусобно споразумевају управо и искључиво латиницом.

Оно што је, међутим, карактеристично за питање ћирилице, јесте то што држава може без нарочитих напора поново успоставити националне стандарде писмености – што свакако не може бити теже него што је својевремено било увођење обавезе плаћања пореза на додату вредност, а које је спроведено за немалим успехом за свега неколико месеци. Једноставно, за то је постојала политичка воља. Заштита ћирилице, упркос начину на који то представљају фаланге „реформатора српског менталитета“ (за које је, узгред буди речено, српска ћирилица једино писмо које је симбол геноцида – наравно, оног који Милошевићева Србија „испланирала и замало

спровела муслиманским становништвом јединствене и недељиве БиХ“), није

нешто за шта је потребно много новца и, што је најважније, није нешто због чега је потребан било какав облик сукоба са „пријатељима са Запада“. Заштита ћирилице у Србији је подједнако недвосмислено унутрашње питање Србије, колико је то случај са Бугарском или Грчком, које воде рачуна о својим писмима на завидном нивоу.

Спашавање писменог идентитета Србије треба стога да буде тест способности српског друштва да надрасте сопствену пропаст. Јер, ако Србија није у стању да заштити своју ћирилицу, како ће моћи да спасе Косово, Метохију, Војводину или Републику Српску. И обрнуто, ако је спасавање ових српских земаља икакав национални приоритет, нема бољег начина да му се приступи од симболичног геста државне заштите српског симболичког идентитета. И не само то! Руски устав и закон о службеној употреби језика прописује ћирилицу као обавезни алфабетски стандард за све језике конститутивних народа и националних мањина, који желе да се њихови језици на локалном или републичком нивоу употребљавају као службени. На овај начин се ћирилично писмо, као и руски језик, постављају за гарант националног јединства и средство поспешења културне размене међу народима и језицима Федерације. Истовремено, ћирилица се овим законом штити на најстрожи начин, допуштајући искључиво регистрованим заштитним знацима страних корпорација да буду исписани на изворном језику и писму, док све остало мора бити брижљиво преведено на руски језик. А руски језик – зна се, пише се ћирилицом, што по уставу и закону утврђују и гарантују институције Владе РФ.

Србија, због своје битно различите културне мапе, нема ни жеље ни воље да своје писмо намеће језицима својих мањинских народа. Али она би се свакако могла и морала угледати на Русију, ставши иза своје игнорисане и омаловажене Академије наука и уметности, у тврдњи да српски језик има једно писмо

и, заједно са тим писмом, он мора представљати кичму административног, пословног и културног живота Републике. Мањинске групе, поред свога неотуђивог права на властиту језиковност и писменост, морају усвојити и грађанску обавезу да штите културну баштину целе Србије, Балкана, па и Европе – свиђало се то некоме или не.

Гарант уставног поретка

Шта, дакле, у Србији, треба да се ради са писменошћу? Потребно је чим пре стати у крај грубом кршењу темељних начела Устава Србије и хитно донети закон о заштити српског језика и писма. Овај закон треба пре свега да се обрачуна са самовољом и тупавом инерцијом службеника, како у јавним установама, тако и у пословним предузећима, који својим немаром чине неописиву штету културној баштини Србије. Наравно, ове мере не морају ни на који начин бити тиранске. Није неопходно уводити „ревизоре писмености“, нити отворати бројеве телефона за грађане који примете „злоупотребу службеног језика и писма“ код својих комшија. Заштита писма може бити законита и прорачуната. На пример, могуће је законом ограничити увоз и продају техничке апаратуре која није локализована за употребу на српском језику. Што значи да би казне морао да плаћа само увозник и продавац који грађанима није доставио компјутер са српским радним окружењем и програмима за обраду текста унапред припремљеним за стандарде српског правописа. Техничке могућности за ово су остварене – потребан је само притисак на дистрибутере. Великим корпорацијама попут „Мајкрософта“, „Нокије“ или „Сонија“ није никакав проблем да своје производе прилагоде законима Републике Србије, али је сасвим природно да то не чине када то нико од њих не тражи.

Слично томе, нарочиту пажњу треба обратити на издавачку делатност, где се мора пажљиво стимулисати повратак државног писма у штампарије. На пример, могуће је увести порез на латинична издања (што би нарочито важило за новине и часописе), од кога би било ослобођено свако издање или часопис који је регистрован на мањинском језику. Па ко жели да штампа новине на латиници, мора прво извршити (бесплатну, али досадну) регистрацију издања, а затим на видном месту означити да је у питању издање на „хрватском, босанском, бошњачком, или сва три језика истовремено“. На тај начин би се мањинама обезбедила њихова права на властити језик и писмо, док би се службено писмо заштитило од затирања и нестанка, ако никако другачије, а оно бар лењошћу и инертношћу

грађана, које бар имамо напретек. Слични закони морају се тицати јавних натписа, телевизијских емисија, а поготово реклама, које су рак-рана српске писмености данас.

При свему томе, треба имати на уму да су управо нове технологије велика и до сада небројено пута пропуштана шанса за српску писменост. Рачунарски програми за обраду текста, као и радна окружења која они користе, мењају се скоро сваке године. Ништа нас не кошта да при следећој „смени технолошких генерација“ званично затражимо да се нови компјутери, мобилни телефони и остала комуникациона техника стандардизују у сагласју са уставним поретком Републике. Ако такве притиске могу остварити владе Македоније, Бугарске, Белорусије, те Грчке, Јерменије или Израела – то за Србију не би требало да представља никакав проблем, нити преседан за компаније које се баве производњом ове врсте технологије.

Јер најзад, ако говоримо о томе да морамо модернизовати школство, то не значи просто да „компјутери треба да замене свеске и оловке“, већ да се деци, прво, мора омогућити да са својим компјутером (и мобилним телефоном) могу учинити све оно

што су могли са свеском и оловком, а затим их треба научити да читају и пишу помоћу компјутера са једнаком бригом и марљивошћу, са којом је то чињено пре сто година. Јер писменост је данас пре свега компјутерска писменост

и јалово је образовање где су деца у нижим разредима основне писменија од својих родитеља – лекара, банкара и менаџера. Борба за ћирилицу је, као и у време Вука, као и у време светих Ћирила и Методија, борба са неписменошћу, а нација која нема јединствен језик и писмо јесте подељена нација на рубу властите пропасти.